

גיזום עצים / גדי ורשבסקי

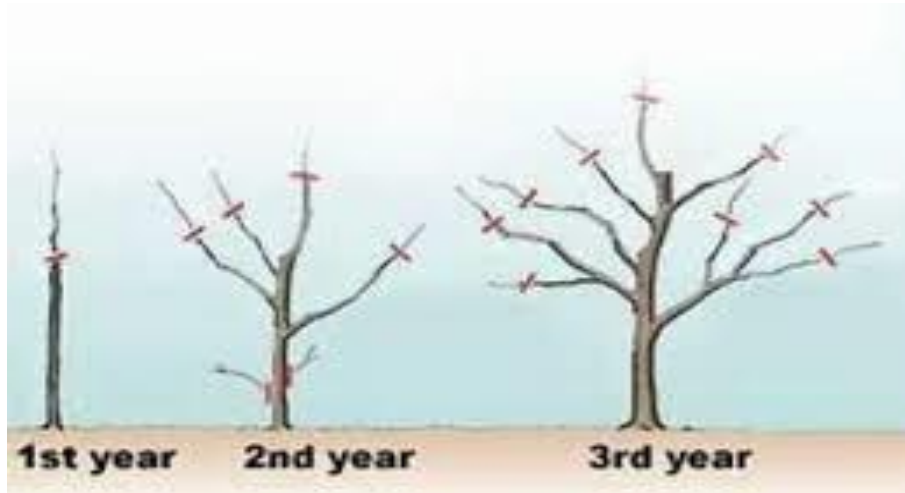
מועד הגיזום

1. **עצים נשירים** הם הראשונים לגיזום לקראת סוף החורף, רגע לפני הבלוב ופריצת הפקעים. העצים במצב תרדמה, ושלד העץ החשוף מקל על בחירת הענפים שיש לגזום.
2. **עצים ירוקי עד** גוזמים באביב המאוחר עם תחילת הבלוב (עלים חדשים). במקרה הצורך ניתן לערוך גיזום סתווי, לא מסיבי כמו גיזום אביב, ובעיקר לעצים בוגרים, לצמצום הנוף ופתיחת חלונות בצמרת כדי למנוע שבר בסופות.
3. **בעצים נשירים מותנים** (אשר נשירת עלוותם נגרמת עקב מזג האוויר ולא עקב אורך היום. בד"כ עצים אשר מוצאם לא מקומי), יש צורך להבחין בין הרגישים לקור, ואלו שאינם נפגעים מהקור. הרגישים יגזמו כמו ירוקי העד, והעמידים לקור יגזמו לפני הבלוב כמו הנשירים האמתיים.
4. **סוגים נוספים**: יש עצים שבשל מופע הפריחה המרשים שלהם נדחה את גיזומם לאחר הפריחה, כיון שהפריחה היא על ענפי השנה הקודמת וגיזום יפגע במופע הפריחה (כגון: כליל החורש, שקד מצוי, אלמוגן רחב עלים, רוביניה בת השיטה). מחטניים אינם רגישים לקור ולכן ניתן לגזום אותם בחורף ובסתיו, דקליים שעיקר הגיזום בהם הוא הסרת ענפים יבשים גוזמים באביב ובקיץ. הדרים גוזמים בסוף החורף לאחר הקטיף ולפני הפריחה. גיזום בהתאם לאופי העץ ולעונה יבטיח את בריאות העץ, לא יפגע בקצב הצימוח וימנע פגעי קור, חדירת פטריות ועקה.

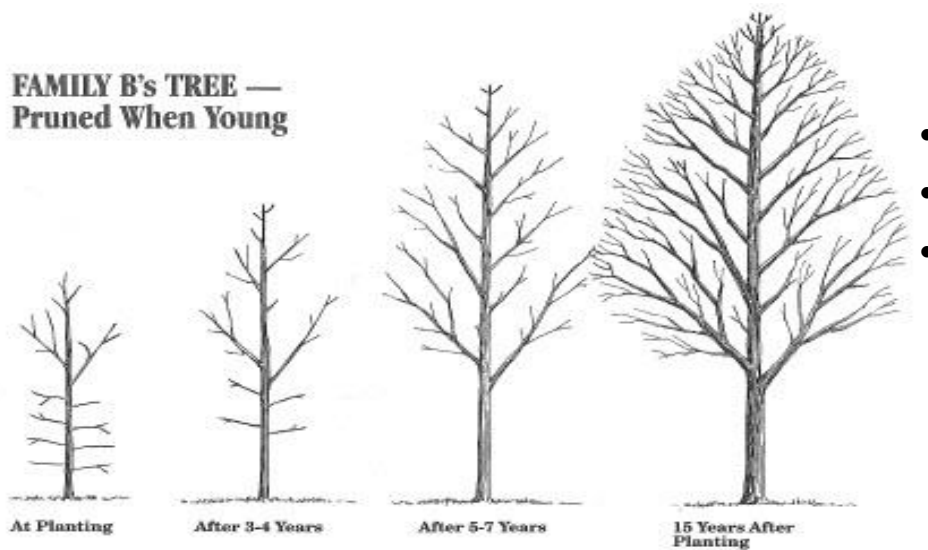

מושגים חשובים

- **שלטון קוקודי** – שלטון הפקע האמירי של הענף המונע מפקעים צדדיים לפרוץ. מתבצע על ידי ההורמון אוקסין וגורם לעיכוב הפריצה של ניצנים (פקעים) חיקיים וכך משפיע על התפתחות ענפים צדדיים. תופעה זו קיימת כמעט בכל הצמחים, אך בעוצמות משתנות.
- בעצים בעלי שלטון קוקודי חזק (ברכיכטון הסלעים, מכנף נאה, סיגלון, אגוז למיניו) צומח הגזע לגובה רב, ללא כל הסתעפות צדדית. בעצים אלו, כדי לקבל הסתעפות בגובה המתאים, יש לקטום את המוביל מעל המקום שבו רוצים לקבל ענף צידי. מהפריצות שיצמחו בחרים ענף צידי ומוביל חדש, כפי שמודגם באיור. לעצים צעירים אלו יהיה מראה "מוזר" בשנותיהם הראשונות, אבל מראה זה יבטיח את עיצובם בבגרותם.

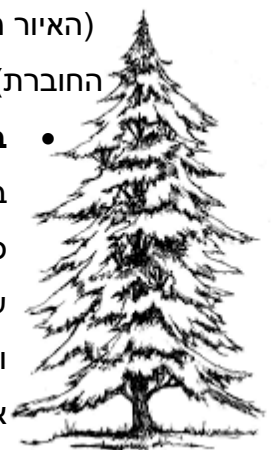

- בעצים בעלי שלטון קודקודי חלש (פיקוס למיניו, רימון מצוי, כליל החורש, מיש דרומי) מאבד הענף המרכזי את תכונת ההובלה, וכבר בצעירותם יהיו פריצות של ניצנים צדדיים, שמהם מתפתחים ענפים המתחרים בגזע. ללא התערבות בגיזום יתקבל עץ בעל מראה שיחי. בעצים מסוג זה יש צורך לכוון ולגזום אותם מגיל צעיר ולעצב אותם על גזע אחד או מספר מצומצם של גזעים.

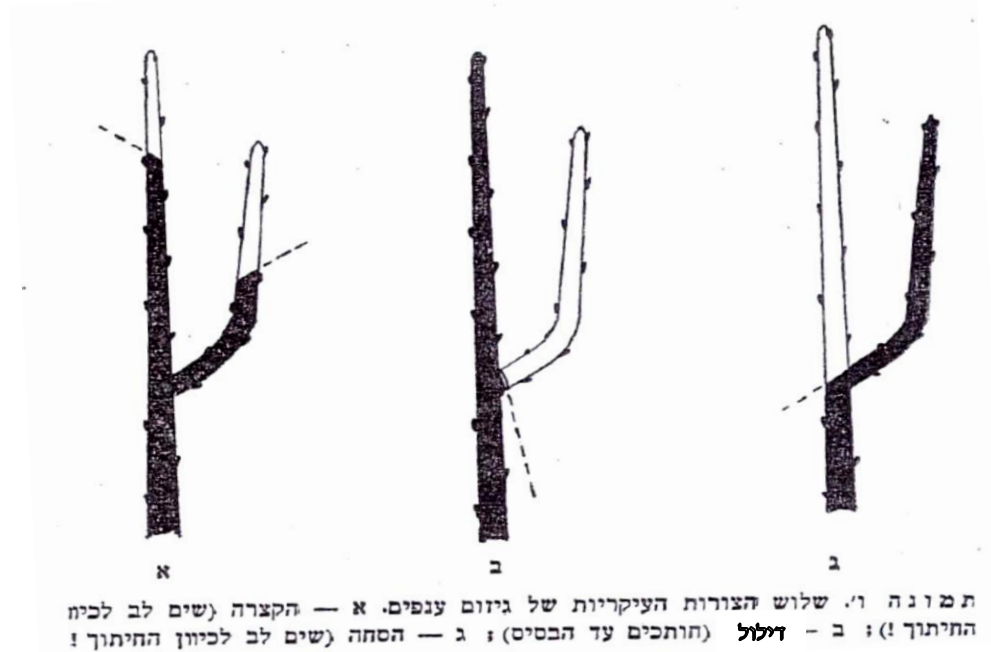

(האיור מתאר גיזום של עצי נוי צעירים, איור של גיזום עצי פרי צעירים מופיע בסוף החוברת)

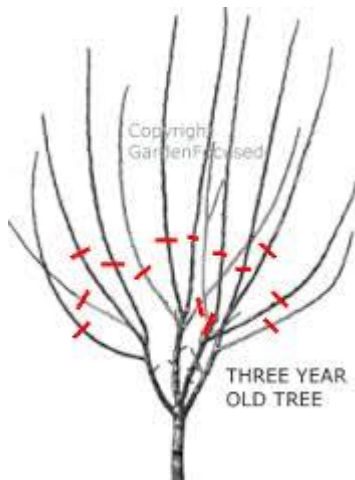
- **בקה אמירית** – אמיר הצמיחה [פקע מרכזי] מבקר את צמיחת הענפים הצדדיים בכדי שלא יתחרו בגזע המוביל. לעצים אלו בדרך כלל הופעה צירית או פירמידיאלית. עץ בעל בקה אמירית "יעצב את עצמו", וידרוש התערבות מועטה בצעירותו ובבגרותו. מיני עצים בעלי בקה אמירית: ברושים למיניהם, מיני ארז, מיני אראוקריה, מיני דולב, מיני צפצפה. גיזום בעצים אלו יתבצע בדרך כלל רק לצורך הרמת הנוף, בדרך של דילול ענפים נמוכים בשלבים....

טכניקות גיזום

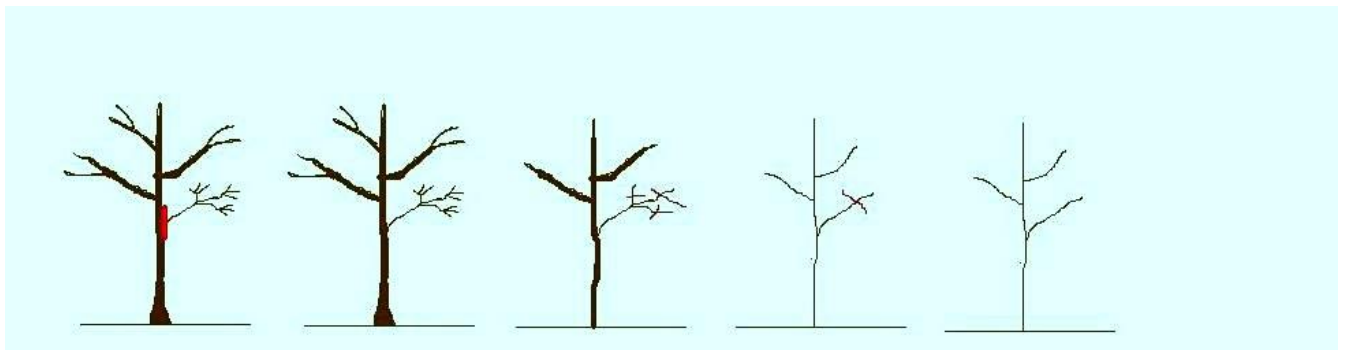
1. הקצרה = קיטום - גיזום להקצרת הענף נעשה באקראיות כדי לדכא את עיבוי.

קיצור הענף גורם לדיכוי השילטון הקודקודי כך שבעונת צימוח הבאה יצמחו מספר ענפים מהגדם, כך למעשה יוצרים פיצולים בענפים.

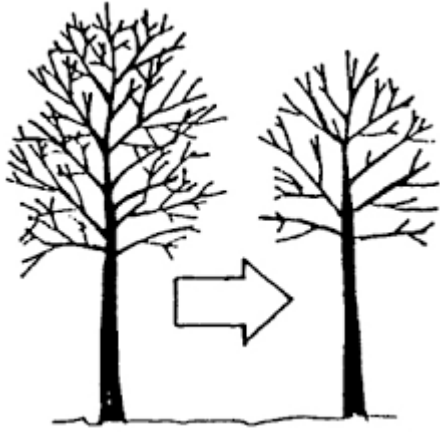
מטרת ההקצרה:

- א. קיצור ענפים ארוכים מידי שעלולים להישבר מעודף פרי/עלווה/רוח חזקה.
- ב. דיכוי ענף שמיועד להסרת עד בסיסו בשלב מאוחר יותר כדי להימנע מפצע גיזום גדול ביחס לגזע.
- ג. קיטום בעץ בוגר לקבלת לבלוב צעיר – בד"כ כלל בקצות ענפים קטנים בהיקף העץ.

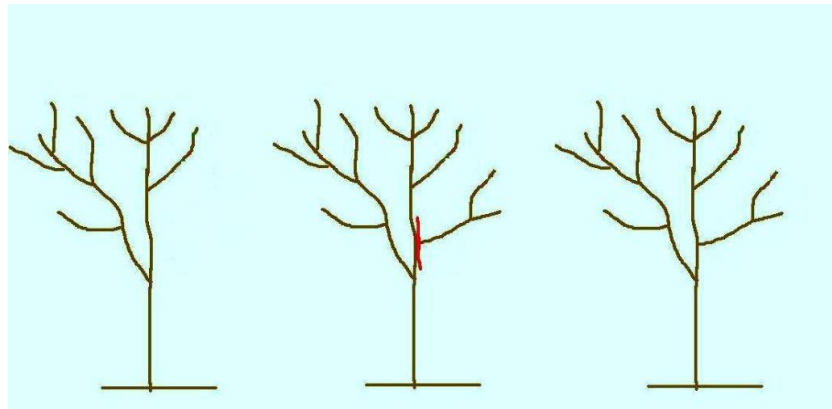

הסרת ענף עבה בשלבים

2. דילול - גיזום ענף שלם עד בסיסו.

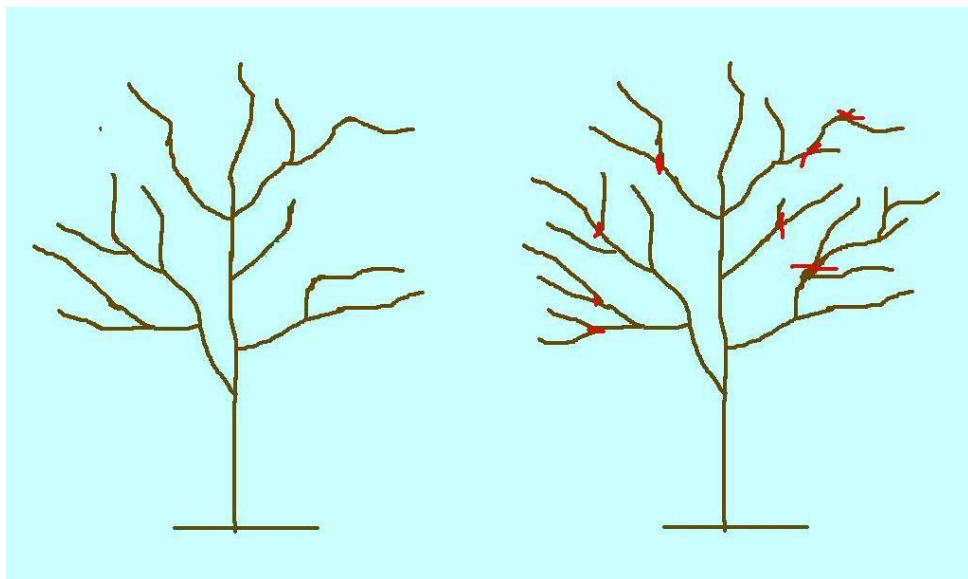

- א. הרמת נוף או דילול בעצים בוגרים.
- ב. אין לדלל ענף שקוטרו גדול מרבע מקוטר הגזע, יש צורך לעשות זאת בשלבים (ראו איור - הסרת ענף עבה בשלבים - הקצרה).
- ג. גיזום ענף שהקצרנו אחרי שנה או שנתיים.

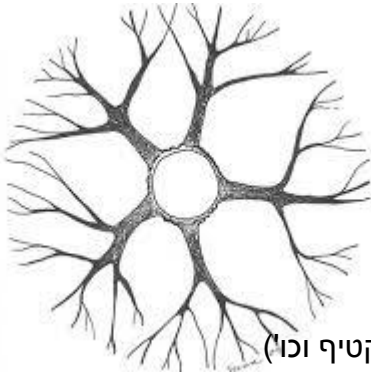

3. הסחה - גיזום ענף עד להסתעפות להכוונת הצמיחה והסחתה לכיוון הרצוי.

נעשה לעיצוב עצים צעירים, או בבוגרים למניעת צמיחת הצמרת לכיוון לא רצוי. גיזום ההסחה הינו לטווח ארוך, לעומת ההקצרה המחייבת גיזומים נוספים.

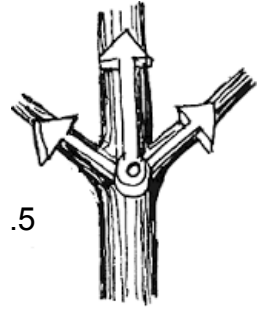
הנחיות כלליות לגיזום

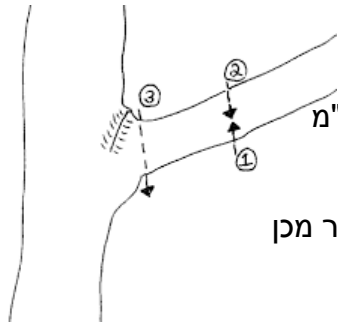
2. לפני ההחלטה על הגיזום רצוי להסתכל על העץ מכיוונים שונים ומרחק ולנסות ולדמיין כיצד יראה בסיום הגיזום, חשוב לשמור על העץ מאוזן כך שמכל כיוון יהיו ענפים בכדי שמרכז הכובד של העץ יהיה הגזע.

3. אין להוריד בגיזום יותר משליש מכלל נופו של העץ.

4. יש לשאוף שהענף הראשון יהיה בגובה מתאים לפי הצרכים (מעבר אדם, קטיף וכו') בעצי נוי לאחר הענף הראשון יש להשאיר כ- 50 ס"מ בין ענף אחד לענף שני וכן הלאה. על הענפיים הרצויים להיות בזווית של כ-60° ורצוי שכל ענף יפנה לכיוון אחר, אז יתקבל מבנה מאוזן של העץ.

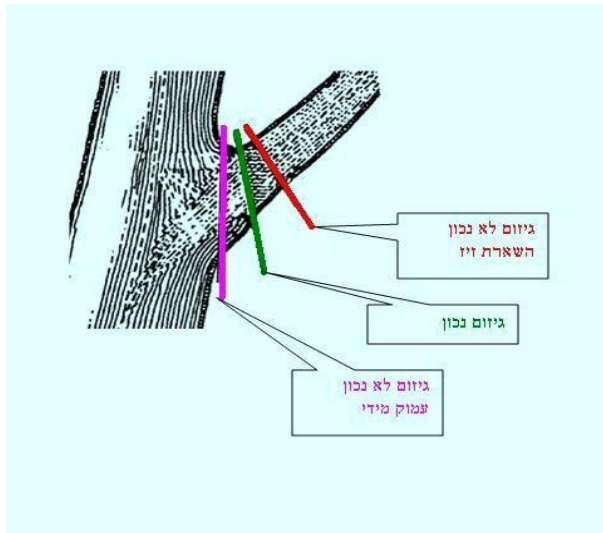

5. גוזמים מה"קל אל הכבד": תחילה מורידים ענפים יבשים, חולים, ענפים מצטלבים, ענפים שצומחים לתוך החלל במקום להיקף (סניטציה). בודקים האם יש צורך בגיזום נוסף ורק אז ממשיכים. כדאי לא להיסחף לתוך הגיזום ומדי פעם להפסיק, להתרחק, ולשמור על המסה של העץ.

6. ענפים גדולים גוזמים מהקצה לבסיס בשלבים: בשלב ראשון מתרחקים כ-30-40 ס"מ מהמיקום הסופי שרוצים לגזום בו ועושים חתך הבטחה (חיתוך רבע מקוטר הענף מלמטה) זאת בכדי למנוע שבר וקילוף הענף, שלב שני- משלימים את הגיזום, לאחר מכן מבצעים את הגיזום במיקום הסופי.

7. על הגיזום להיות ב-90° ביחס לענף שנגזם ולא ביחס לגזע, החתך צריך להיות מעל הכתר שיש בבסיס הענף (החלק המעובה בחיבור בין הענף לגזע). הרציונל הינו ששטח הפנים של החתך יהיה כמה שיותר קטן בכדי לצמצם חדירת של חיידקים/פטריות/חרקים לפצע הגיזום.

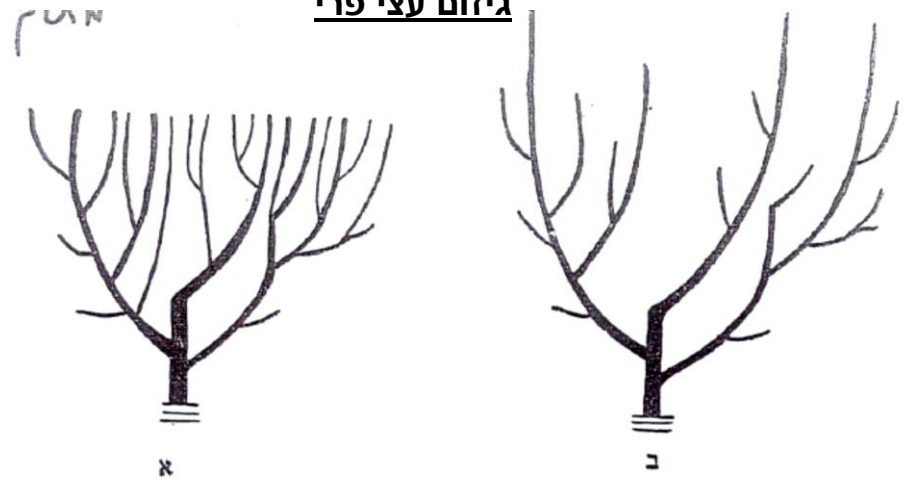

קאלוס

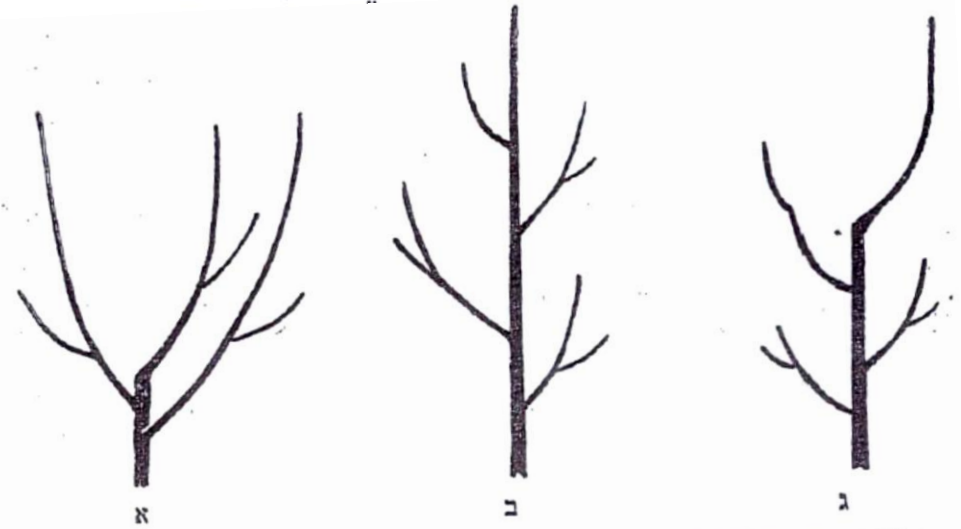
לאחר הגיזום מתחיל העץ לייצר באזור הפצע רקמה מיוחדת להגלדה הנקראת "קאלוס" העוזרת לסגירת הפצע שנוצר. בזמן זה, הגזע נותר חשוף ובעל רגישות גבוהה לחדירת פטריות ומזיקים שונים. לכן, חשוב להקפיד על חיתוך הענפים בצורה מדויקת, כך שהעץ יוכל לייצר את רקמת ההגלדה בצורה מיטבית והפצע ייסגר במהירות ..

8. יש למרוח משחת גיזום בחתכים שעולים על קוטר של 2 ס"מ.
9. כדאי תמיד לזכור: קשה "להדביק" ענף שנחתך אך ניתן לחזור ולחתוך ענף שנשאר, תוך שיקול דעת נוסף.

גיזום עצי פרי

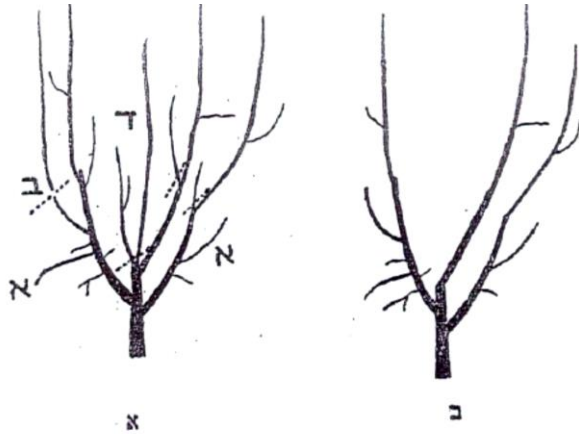
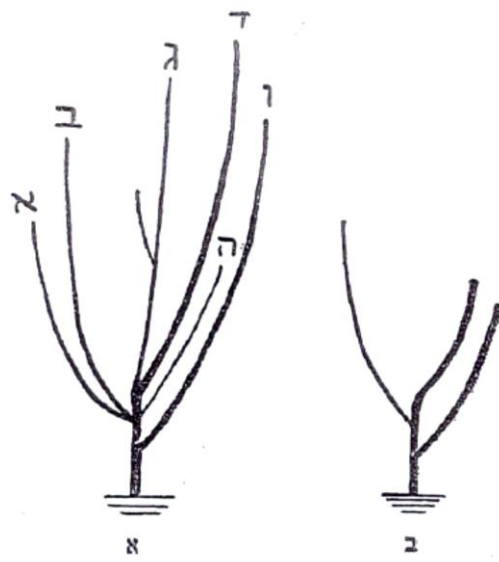

תמונה ד', א' - גיזום גרועי, "תספורת", שים לב לצפיפות המרובה. ב' - גיזום טוב: דילול בענפים צפופים, גובה שונה של ענפים שכנים.

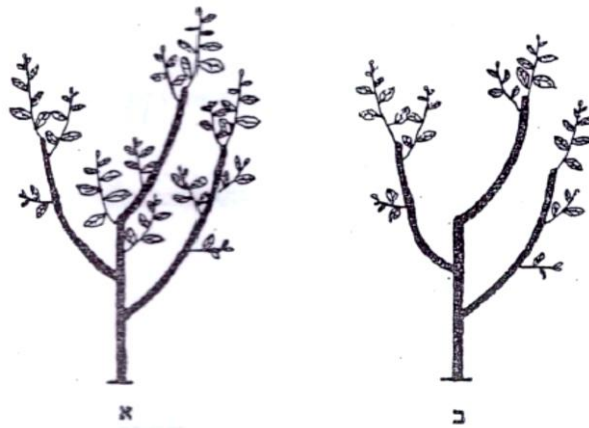

תמונה ח', שלוש הצורות היסודיות של עיצוב עצים: א - גביע; ב - ציר; ג - גביע צירי.

תמונה ט'. פרטי הגיזום, שנה
לאחר הנטיעה. א — לפני הגי-
זום: א — ענף "מזלג", ויש
להסירו; ב — זרוע דקה משתי
האחרות ויש להקצירה מעט;
ג, ה — ענפים פנימיים וצפופים
ויש להסירם; ד, ו — זרועות
חזקות ועבות ויש להקצירן יותר
מהזרוע החלשה (ב). ב — לאחר
הגיזום.

תמונה י"א. הגיזום שנתיים לאחר הנטיעה.
א — לפני הגיזום: א — ענפים דקים, ואין צורך להסירם; ב — ענף חזק המתחרה
ב"מוביל" וסמוך אליו, ויש להחלישו בהקצרה רבה; ג, ה, ו — "מובילים", ויש
להשאירם ארוכים; ד — ענפים פנימיים וצפופים, ויש להסירם.
ב — לאחר הגיזום.

תמונה ט"ו. דילול ענפים קיצי, בקיץ השני לאחר הנטיעה.
א — לפני הדילול, ב — לאחריו.

*התמונות והחומר המקצועי נלקחו מהספר "עצי פרי, מדריך לגינות ומטעים זעירים, שאול
חומסקי הוצאת השדה ומאתר בידיים, ערך גיזום עצים צעירים, טל לוי, 2013.
תודה לישראל גלון על העזרה והעריכה המקצועית.

בהצלחה,
צוות הגינות הקהילתיות ירושלים.